Međunarodni standardi u oblasti LGBT prava

Beograd, 2017.

Izrada ove publikacije omogućena je uz podršku američkog naroda putem Američke agencije za međunarodni razvoj (USAID). Za sadržaj ove publikacije odgovoran je Labris - organizacija za lezbejska ljudska prava i sadržaj ne mora nužno odražavati stavove USAID-a i Vlade Sjedinjenih Američkih Država.

Naslov
Međunarodni standardi u oblasti LGBT prava

Autorka
Nataša Jovanović

Publikaciju izdaje
Labris - organizacija za lezbejska ljudska prava

Za izdavača
Jelena Vasiljević

Grafički dizajn i prelom
Minja Pavlović

Prevod
Context

Tiraž
300

USAID
OD AMERIČKOG NARODA

LABRIS
ORGANIZACIJA ZA LEZBEJSKA LJUDSKA PRAVA

Nekomercijalno umnožavanje, fotokopiranje ili bilo koji drugi oblik reprodukcije cele publikacije ili njenih delova je poželjno, uz prethodno pisano informisanje izdavača na mejl: **labris@labris.org.rs**

Sadržaj

Uvod 9

Međunarodni sistem za zaštitu ljudskih prava 13

Univerzalni instrumenti za zaštitu ljudskih prava 13

Dokumenti i mehanizmi za zaštitu ljudskih prava Saveta Evrope 26

Zakonska regulativa i politike Evropske unije za zaštitu LGBT prava 35

Dokumenti Organizacije za evropsku bezbednost i saradnju (OEBS) 37

Uvod

"Oni koji su lezbejke, gej ili biseksualci, oni koji su transrodne, transseksualne i interseksualne osobe, punopravni su i ravnopravni članovi ljudske porodice i imaju pravo da budu tretirani kao takvi."

Visoka komesarka za ljudska prava Ujedinjenih nacija 2008 – 2014
Gospođa Navanethem Pillay

Kada govorimo o pravima lezbejki, gejeva, biseksualnih, transrodnih i interseksualnih (LGBTI) osoba, ne govorimo ni o kakvim posebnim pravima koja treba da im budu dodeljena mimo postojećeg korpusa ljudskih prava. Govorimo o istim, univerzalnim ljudskim pravima koja treba da važe za svakog pojedinca bilo gde na svetu. Prava LGBTI osoba bi trebalo da budu zaštić ena na isti način kao i prava svih drugih ljudi i ni jedno pravo ne bi trebalo da im bude uskraćeno.

U poslednjih nekoliko godina, mnoge države su napravile odlučan napor da se ojača zaštita ljudskih prava LGBT osoba - od usvajanja zakona o zabrani diskriminacije, kažnjavanja zločina iz mržnje učinjenih prema LGBT osobama, edukacije javnih službenika, priznavanja istopolnih odnosa i brakova do mogućnosti usvajanja dece istopolnim parovima. Na žalost, postoje i one druge države, sistemi, tradicije i običaji u kojima je čak i pravo na život osporavano samo zato što neko pripada LGBTI zajednici.

Uloga međunarodnih tela u čijem smo članstvu (Ujedinjene nacije i Savet Evrope) ili čijem članstvu težimo (Evropska unija) je velika u oblikovanju politika za zaštitu svakog pojedinca. Međutim, još je veća uloga onih koji pripadaju manjinskim zajednicama i njihovim udruženjima. Istorija ljudskih prava je istorija marginalizovanih grupa. Njihova kontinuirana borba svedoči o tome koliko je svet daleko od proklamovane univerzalnosti ljudskih prava.

Postojećim međunarodnim sistemom za zaštitu ljudskih prava zaštićena su i prava LGBTI osoba, mada ne uvek tako očigledno. Često su potrebne specifične akcije i mere da bi se obezbedilo njihovo puno uživanje. Ni jedan od obavezujućih instrumenata Ujedinjenih nacija za zaštitu ljudskih prava (Konvencije i Paktovi) nije posvećen isključivo pravima LGBTI osoba, niti su LGBTI osobe u njima direktno i izričito spomenute, međutim kroz mehanizme za primenu ovih instrumenata, korpus univerzalnih prava je počeo da dobija svoju primenu i u slučajevima kršenja prava LGBT osoba, čime se pokreću promene i oblikuje politika. Pitanje prava LGBT osoba polako ulazi u sistem Ujedinjenih nacija, kroz rezolucije u kojima se u početku pojavljuju tek „stidljivo" i uz brojne otpore, da bi poslednjih godina tematski izveštaji bili posvećeni upravo ovoj temi. Uloga Saveta za ljudska prava (HRC) i Kancelarije visokog komesara za ljudska prava (OHCHR) Ujedinjenih nacija u tom procesu je nesumnjiva, kao i uloga organizacija civilnog društva.

Tekst koji sledi je pokušaj da se objedini postojeća međunarodna regulativa u oblasti zaštite ljudskih prava na različitu seksualnu orijentaciju i rodni identitet. Paralelno sa tim smo želele da damo osvrt na usklađenost domaće pravne regulative, politike i akcije za zaštitu ljudskih prava LGBT osoba u Srbiji sa međunarodnim standardima, te da damo smernice i preporuke i ukažemo na mogućnosti za zaštitu ovih prava.

Pored pregleda obavezujućih međunarodnih dokumenata, napravljen je pregled i relevantnih deklaracija, preporuka i rezolucija, koje, iako nisu pravno obavezujuće, pružaju uputstva, preporuke i smernice, kako državama, tako i aktivistima i aktivistkinjama. Kao posebno značajne, jer predstavljaju instrumente za zagovaranje i daju jasna uputstva kada su u pitanju prava LGBT osoba, izdvojile smo nekoliko dokumenta koja predstavljamo u celini. To su: Yogyakarta Principi za primenu međunarodnog okvira za zaštitu ljudskih prava u odnosu na seksualnu orijentaciju i rodni identitet[1]; EU Smernice za promovisanje i zaštitu uživanja svih ljudskih prava LGBT osoba[2] i Preporuka Saveta Evrope CM/Rec(2010)5 o merama za borbu protiv diskriminacije na osnovu seksualne orijentacije i rodnog identiteta.[3]

[1] http://www.yogyakartaprinciples.org/principles_en.pdf

[2] Council of the European Union,, Guidelines to promote and protect the enjoyment of all human rights by LGBT persons, *Luxembourg, 24 June 2013*

[3] Recommendation CM/Rec(2010)5 of the Committee of Ministers to member states on measures to combat discrimination on grounds of sexual orientation or gender identity, *Adopted by the Committee of Ministers on 31 March 2010 at the 1081st meeting of the Ministers' Deputies*

1. Univerzalni instrumenti za zaštitu ljudskih prava

Od osnivanja organizacije Ujedinjenih nacija i usvajanja **Povelje UN-a** 1945,[4] kojom su ustanovljeni ciljevi i organi ove organizacije, počinje priča o ljudskim pravima koja do danas nije završena. Demokratska Republika Jugoslavija je bila deo ovog društva te je prihvatila ciljeve, načela i organe Ujedinjenih nacija[5], a između ostalih ciljeva i onaj koji se odnosi na ostvarivanje međunarodne saradnje u rešavanju međunarodnih problema privredne, socijalne, kulturne i humanitarne prirode i *razvijanje i podsticanje poštovanja prava čoveka i osnovnih sloboda za sve bez razlike* rase, pola, jezika ili vere.

1.1. Univerzalna deklaracija o ljudskim pravima[6].

Modernan koncept u primeni ljudskih prava počinje usvajanjem Univerzalne deklaracije o ljudskim pravima. Dan usvajanja Univerzalne deklaracije, 10. decembar, proglašen je za Međunarodni dan ljudskih prava. Generalna skupština je proglasila Deklaraciju kao zajednički standard koji treba da postignu svi narodi i sve nacije kako bi svaki pojedinac i svaki organ društva težio, da učenjem i vaspitavanjem, doprinese poštovanju ovih prava i sloboda i da postupnim unutrašnjim i međunarodnim merama obezbedi njihovo opšte i stvarno priznanje. Univerzalna deklaracija je dala izraz osnovnim pravima koja treba da budu zaštićena; ona imenuje univerzalna prava kojima se svako i svugde, sa pravom, može nadati da će postići.

Osnovni standard glasi da se sva ljudska bića rađaju slobodna i jednaka u dostojanstvu i pravima[7]. Univerzalna deklaracija proklamuje pravo na život slobodu i bezbednost ličnosti; zabranu ropstva i trgovinu robljem; zabranu mučenja ili svirepog, nečovečnog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja; pravo na pravni subjektivitet; pravo na jednaku zaštitu pred zakonom protiv bilo kakve diskriminacije, kao i protiv svakog podsticanja na diskriminaciju[8]; zaštitu od proizvoljnog mešanja u privatni život, porodicu, stan ili prepisku, napade na čast i ugled[9]. Deklaracijom je propisano pravo na brak za sve punoletne muškarce i žene, bez ikakvih ograničenja (u pogledu rase,

---

[4] Povelja Ujedinjenih nacija, usvojena u San Francisku 26 juna 1945 godine.

[5] Zakon o povelji Ujedinjenih nacija ("Sl. list DFJ", br. 69/45). Član 1 - Odobrava se i dobija zakonsku snagu u Demokratskoj Federativnoj Jugoslaviji Povelja Ujedinjenih nacija, koja je usvojena u San Francisku 26 juna 1945 godine…

[6] Usvojena 10 decembra 1948. godine Rezolucijom Generalne skupštine Ujedinjenih nacija A/RES/3/217 A.

[7] Član 1 Univerzalne deklaracije o ljudskim pravima

[8] Članovi 3 do 7 Univerzalne deklaracije o ljudskim pravima

[9] Član 12 Univerzalne deklaracije o ljudskim pravima

državljanstva ili veroispovesti)[10]; slobodu mišljenja i izražavanja,slobodu mirnog okupljanja i udruživanja[11];pravo na besplatno i dostupno obrazovanje usmereno ka punom razvitku ljudske ličnosti i učvršćivanju poštovanja ljudskih prava i osnovnih sloboda.[12]

Deklaracija, ipak, postavlja ograničenja u vršenju pojedinačnih prava i sloboda i to: u cilju obezbeđenja potrebnog priznanja i poštovanja prava i sloboda drugih, kao i zadovoljenja pravičnih zahteva morala, javnog poretka i opšteg blagostanja u demokratskom društvu[13]. S ovim ograničenjem, deklaracija i njene odredbe su podložne različitim interpretacijama i predstavljaju osnov da različite države, pozivajući se na moral, javni poredak i prava i slobode drugih, ograničavaju puno uživanje ljudskih prava svih pojedinaca. Ipak, u skladu sa stavom 3 istog člana, sve odredbe deklaracije treba tumačiti u skladu sa ciljevima i načelima Ujedinjenih nacija.

Univerzalna deklaracija postavlja standarde, ali nije formalno pravno obavezujući dokument. Prava iz Deklaracije operacionalizuju dva instumenta UN-a, usvojena 1966. godine (stupila na snagu 1976.), koji postaju kamen temeljac međunarodnog zakonodavnog okvira u oblasti ljudskih prava. To su Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima (ICCPR) i Međunarodni pakt o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima (ICESR).[14] Ratifikacijom, potvrđivanjem ili pristupanjem ovim međunarodnim paktovima, države se obavezuju da poštuju i da jemče prava koja su njima propisana.

1.2. Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima[15]

Pakt državama članicama nalaže da garantuju svim osobama koje se nalaze na njihovoj teritoriji i koja potpadaju pod njihovu nadležnost, prava priznata Paktom bez obzira na rasu, boju, pol, jezik, veru, političko ili drugo mišljenje, nacionalno ili socijalno poreklo, imovno stanje, rođenje ili svaku drugu okolnost[16].

Prava priznata Paktom svakom pojedincu su: jednako pravo muškaraca i žena na uživanje svih političkih i građanskih prava utvrđenih Paktom[17]; pravo na život[18], slobodu i ličnu bezbednost[19], zabrana mučenja ili svirepog, nehumanog ili ponižavajućeg kažnjavanja i postupanja[20], zabrana ropstva i trgovine robljem i držanja u potčinjenosti[21]; sloboda

[10] Član 16 Univerzalne deklaracije o ljudskim pravima

[11] Član 19-20 Univerzalne deklaracije o ljudskim pravima

[12] Član 26 Univerzalne deklaracije o ljudskim pravima

[13] Član 29 Univerzalne deklaracije o ljudskim pravima

[14] Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima (ICCPR) i Međunarodni pakt o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima (ICESR), usvojeni 1966. godine, stupili na snagu 1976. godine

[15] "Sl. listSFRJ – Međunarodni ugovori", br. 7/71

[16] Član 2, Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima

[17] Član. 3. Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima

[18] Član. 6. Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima

[19] Član. 9. Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima

[20] Član 7.Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima

[21] Član 8.Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima

kretanja i izbora mesta stanovanja[22]; pravo na pravni subjektivitet[23]; pravo na zaštitu privatnog i porodičnog života, časti i ugleda[24]; slobodu mišljenja, mirnog okupljanja, udruživanja. Pakt zabranjuje svaki poziv na nacionalnu, rasnu ili versku mržnju koji predstavlja podsticanje na diskriminaciju, neprijateljstvo ili nasilje[25]**.** Paktom je porodica proglašena prirodnom i osnovnom ćelijom društva koja uživa pravo na zaštitu društva i države, kao i deca[26].

Paktom se garantujejednakost pred zakonom i podjednaka i efikasna zaštita protiv svake diskriminacije, bez ikakvog razlikovanja.[27]Ovaj obavezujući dokument ne spominje izričito seksualnu orijentaciju kao osnov za zaštitu, međutim zabranjuje diskriminaciju na osnovu svakog drugog stanja[28], što je dovoljno da za zaštitu i ukoliko je povreda prava učinjena u odnosu na seksualnu orijentaciju.

Mehanizam za nadzor: Komitet za ljudska prava,[29] sastavljen od nezavisnih eksperata koji prate primenu Konvencije u državama članicama. Sve države članice podnose Komitetu redovne izveštaje o primeni prava iz Konvencije. Komitet razmatra izveštaje i dostavlja državi preporuke u vidu *Zaključnih komentara*. Na osnovu Opcionog protokola, Komitet je nadležan da razmatra i pojedinačne predstavke građana kojima su povređena ljudska prava[30].

1.3. Međunarodni pakt o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima[31]

Pakt proširuje obim prava na oblasti koje se tiču ekonomskog, društvenog i kulturnog života svake osobe. Kao i prethodni, Pakt je obavezujući dokument čijim odredbama su utvrđena individualna i kolektivna prava i određene mere za nadzor nad njihovim poštovanjem. Države se obavezuju da se prava proglašena Paktom izvršavaju bez ikakve diskriminacije[32], a između ostalih osnova izričito je naveden pol. Ni u ovom dokumentu se seksualna orijentacija ne navodi izričito[33], ali se posebno naglašava jednako pravo muškaraca i žena na korišćenje svih ekonomskih, socijalnih i kulturnih prava koja su nabrojana u ovom Paktu.[34]

---

22 Član 12.Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima

23 Član 16 Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima

24 Član 17 Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima

25 Članovi 19-22 Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima

26 Član. 23. Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima

27 Član 26. Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima

28 Izričito su navedeni diskriminacija u pogledu rase, boje, pola, jezika, vere, političkog ili drugog ubeđenja, nacionalnog ili socijalnog porekla, imovnog stanja, rodenja ili svakog drugog stanja.

29 Član 28Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima

30 *Opcioni protokol uz Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima, ratifikovan Zakonom o potvrđivanju Fakultativnog protokola uz Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima, "Službeni listSRJ–Međunarodni ugovori", br. 4/2001 od 27.6.2001. godine.*

31 "Sl. List SFRJ – Međunarodni ugovori", br 7/71

32 Član. 2. Međunarodnog pakta o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima

33 Kaoosnovizadiskriminacijusuizričito navedeni: rasa, boja, pol, jezik, veroispovest, političkoilidrugomišljenje, nacionalnoilidruštvenoporeklo, imovinai, rođenjeilinekidrugipoložaju.

34 Član. 3. Međunarodnogpaktaoekonomskim, socijalnimikulturnimpravima

Paktom se garantuju: pravo na rad i u vezi sa radom[35]; pravo na socijalno obezbeđenje[36], posebna zaštita porodice, dece i mladih; pravo na odgovarajući životni standard[37]; pravo na fizičko i mentalno zdravlje,[38] pravo na obrazovanje; prava iz oblasti nauke i kulture.[39]

Mehanizam za nadzor: Komitet za ekonomska i socijalna prava. Na osnovu Pakta, države imaju obavezu da podnose periodične izveštaje Komitetu za ekonomska i socijalna prava.

1.4. Konvencija o ukidanju svih oblika diskriminacije žena (CEDAW)[40]

CEDAW promoviše ravnopravnost žena i postavlja korake koje države moraju da preduzmu da bi osigurale jednakost žena u privatnom i javnom životu. Kao konvencija, CEDAW je pravno obavezujuća u međunarodnom pravu.

Ova konvencija ne spominje izričito seksualnu orijentaciju, ali je u celini posvećena ženskim ljudskim pravima u raznim oblastima društvenog života. Konvencija navodi da diskriminacija žena označava *svaku razliku, isključenje ili ograničenje u pogledu pola, što ima za posledicu ili cilj da ugrozi ili onemogući priznanje, ostvarenje ili vršenje od strane žena, ljudskih prava i osnovnih sloboda na političkom, ekonomskom, društvenom, kulturnom, građanskom ili drugom polju, bez obzira na njihovo bračno stanje, na osnovu ravnopravnosti muškaraca i žena*.[41]

Države imaju obavezu da sprovode politiku otklanjanja diskriminacije žena svim odgovarajućim sredstvima koja im stoje na raspolaganju i bez odlaganja. Države se obavezuju da unesu princip ravnopravnosti u ustav i zakone, kao i praktičnu primenu ovog principa; da usvoje odgovarajuće zakonske i druge mere, uključujući i sankcije kada je potrebno, kojima se zabranjuju svi vidovi diskriminacije žena; da uvedu pravnu zaštitu prava žena na ravnopravnoj osnovi s muškarcima i da preko nadležnih nacionalnih sudova i drugih javnih institucija obezbede efikasnu zaštitu žena od svakog postupka kojim se vrši diskriminacija; da se uzdrže od svakog postupka ili prakse diskriminacije žena i da obezbede da javni organi i institucije postupaju u skladu s ovom obavezom; da preduzmu sve potrebne mere za otklanjanje diskriminacije žena od strane bilo kog lica, organizacije ili preduzeća; da preduzmu sve podesne mere, uključujući i zakonodavne, radi izmene ili ukidanja postojećih zakona, propisa, običaja i prakse koji predstavljaju diskriminaciju žena; kao i da stave van snage sve unutrašnje kaznene odredbe kojima se vrši diskriminacija žena.[42]

[35] Članovi 6-8 Međunarodnog pakta o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima

[36] Član 9 Međunarodnog pakta o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima

[37] Član 11 Međunarodnog pakta o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima

[38] Član 12 Međunarodnog pakta o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima

[39] Član 15 Međunarodnog pakta o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima

[40] "Sl. List SFRJ – Međunarodni ugovori", br. 11/81

[41] Član 1 Konvencije o eliminisanju svih oblika diskriminacije žena

[42] Član 2 Konvencije o eliminisanju svih oblika diskriminacije žena

Države članice imaju obavezu da preduzimaju u svim oblastima, posebno političkoj, društvenoj, ekonomskoj i kulturnoj, sve prikladne mere, uključujući zakonodavne, da bi obezbedile potpun razvoj i napredak žena, kako bi im se garantovalo ostvarivanje i uživanje prava čoveka i osnovnih sloboda, ravnopravno s muškarcima.[43]
Mehanizam za nadzor: Komitet za eliminaciju svih oblika diskriminacije žena

1.5. Konvencija o pravima osoba sa invaliditetom (CRPD)[44]

CRPD štiti prava i dostojanstvo osoba sa invaliditetom. Cilj ove obevezujuće konvencije je da se unapredi, zaštiti i osigura puno i jednako uživanje svih ljudskih prava i osnovnih sloboda svim osobama sa invaliditetom i unapredi poštovanje njihovog urođenog dostojanstva[45]. Među opštim načelima konvencije su i zabrana diskriminacije i uvažavanje razlika i prihvatanje osoba sa invaliditetom kao dela ljudske raznolikosti i čovečanstva; jednake mogućnosti; dostupnost; ravnopravnost žena i muškaraca[46].

Mehanizam za nadzor: Komitet za prava osoba sa invaliditetom

1.6. Konvencija o pravima deteta (CRC)[47]

Konvencija o pravima deteta je pravno obavezujući instrument koji je objedinio građanska, ekonomska, socijalna i druga prava dece i uspostavio standarde i obaveze država u ovoj oblasti. Konvencija je zasnovana na principima nediskriminacije, najboljeg interesa deteta i učešća dece. Dete je definisano kao ljudsko biće koje nije navršilo osamnaest godina života. Konvencija propisuje obavezu država da poštuju i obezbeđuju prava sadržana u Konvenciji svakom detetu pod njihovom jurisdikcijom, bez ikakve diskriminacije i bez obzira na rasu, boju kože, pol, jezik, veroispovest, političko ili drugo ubeđenje, nacionalno, etničko ili socijalno poreklo, imovno stanje, onesposobljenost, rođenje **ili drugi status deteta ili njegovog roditelja ili zakonitog staratelja.** One moraju da preduzimajusve potrebne mere kako bi se obezbedila zaštita deteta od svih oblika diskriminacije ili kazne zasnovane na statusu, aktivnostima, izraženom mišljenju ili ubeđenju roditelja, zakonitih staratelja ili članova porodice deteta[48].

Konvencija priznaje porodicu kao primarno mesto brige i odgovornosti za decu. Ona obezbeđuje da države i oni koji brinu za decu moraju uvek delovati u najboljem interesu deteta, ukljkučujući zabranu telesnog kažnjavanja, nasilja i zlostavljanja, uključujući seksualno zlostavljanje.

[43] Član 3 Konvencije o eliminisanju svih oblika diskriminacije žena

[44] Usvojena 13. Decembra 2006. godine, stupila na snagu 3. maja 2008. dosine. Srbija je ratifikovala 31. jula 2009. godine ("Službeni glasnik RS – Međunarodni ugovori ", br 42/2009).

[45] Član 1 Konvencije o pravima osoba sa invaliditetom

[46] Član 3 Konvencije o pravima osoba sa invaliditetom

[47] Usvojena je 20. novembra 1989. godine rezolucijom 44/25 Generalne skupštine UN. Republika Srbija je po osnovu sukcesije od 2001. godine članica Konvencije o pravima deteta („Službeni list SFRJ- Međunarodni ugovorí , broj 15/90 i „Službeni list SRJ , br. 4/96 i 2/97) i oba njena protokola - Fakultativni protokol o prodaji dece dečjoj prostituciji i dečjoj pornografiji i Fakultativni protokol o učešću dece u oružanim sukobima u julu 2002. godine („Službeni list SRJ , br. 7/2002).

[48] Član 2 Konvencije o pravima deteta

Mehanizam za nadzor: Komitet za prava deteta

1.7. Međunarodna konvencija o ukidanju svih oblika rasne diskriminacije (ICERD)[49]

Ova pravno obavezujuća Konvencija definiše rasnu diskriminaciju koja se odnosi na svako razlikovanje, isključivanje, ograničavanje ili davanje prvenstva koji se zasniva na rasi, boji, precima, nacionalnom ili etničkom poreklu koji imaju za cilj ili za rezultat da naruše ili da kompromituju priznavanje, uživanje ili vršenje, pod jednakim uslovima, prava čoveka i osnovnih sloboda i političkoj, ekonomskoj, socijalnoj i kulturnoj oblasti ili u svakoj drugoj oblasti javnog života. Konvencija obavezuje države da deluju u cilju osiguravanja napretka specifičnih rasnih ili etničkih grupa i stavlja van zakona širenje ideja zasnovanih na rasnoj superiornosti ili ideja koje inspiriraju rasnu mržnju i čini ih kažnjivim pred zakonom.

Moglo bi se reći da ova konvencija nije relevantna za oblast LGBT prava, međutim ne treba je zanemarivati, jer ako se pođe od toga da pripadnika LGBT zajednice ima i među različitim rasnim ili etničkim zajednicama, Konvencija dobija na značaju, te bi kroz izveštaje trebalo obuhvatiti višestruko diskriminisane osobe.

Mehanizam za nadzor: Komitet za eliminaciju rasne diskriminacije

1.8. Konvencija protiv torture i drugih surovih, neljudskih i ponižavajućih kazni ili postupaka (CAT)[50]

Konvencija protiv torure i njen opcioni protokol stavljaju izvan zakona torturu i okrutnost u krivičnom i drugim postupcima pred nadležnim državnim organima i u institucijama. Konvencija je pravno obavezujući instrument koji definiše torturu kao svaki akt kojim se jednom licu namerno nanose bol, fizičke ili mentalne patnje u cilju dobijanja obaveštenja ili priznanja, kažnjavanja za delo za koje je osumnjičen, zastrašivanja i sl. ako taj bol ili te patnje nanosi službeno lice ili na njegov podsticaj ili pristanak. Izraz tortura se ne odnosi na bol ili patnje koje su rezultat zakonitih sankcija.[51]

Države su obavezne da preduzimaju zakonske, administrativne, sudske ili druge efikasne mere kako bi sprečile izvršenje akata torture na njenoj teritoriji, a kao opravdanje se ne mogu navoditi nikakve izuzetne okolnosti (ratno

[49] Generalna skupština Ujedinjenih nacija je Međunarodnu konvenciju o ukidanju svih oblika rasne diskriminacije usvojila 21. decembra 1965 godine a stupila je na snagu 4. januara 1969. godine, SFRJje ratifikovala Međunarodnu konvenciju o ukidanju svih oblika rasne diskriminacije 1967. godine ("Službeni list SFRJ – Međunarodni ugovori i drugi sporazumi", br. 6/67). Republika Srbija je po osnovu sukcesije prethodnih država, članica Konvencije od 2001. godine.
http://www.ljudskaprava.gov.rs/images/Zakon_o_ratifikaciji_konvencije_o_ukidanju_svih_oblika_rasne_diskriminacije.pdf

[50] KonvencijaprotivtortureidrugihsurovihneljudskihiponižavajućihkazniilipostupakajeusvojenaRezolucijomGeneralneskupštineUNbr. 39/46 od 10. decembra 1984.godine, astupilajenasnagu 26. juna 1987. godine. SFRJjeKonvencijuratifikovala 1991. godine ("SlužbenilistSFRJ-Međunarodniugovori", br. 9/1991) http://www.ljudskaprava.gov.rs/index.php/yu/ljudska-prava/konvencije/58-konvencija-protiv-torture-un

[51] Član 1 Konvencije protiv torture i drugih surovih, neljudskih i ponižavajućih kazni ili postupaka

stanje, opasnost od rata, unutrašnja politička nestabilnost, vanredno stanje, naredba pretpostavljene ličnosti ili organa vlasti).[52] Žrtvama torture se garantuje pravo dobijanja naknade i pravednog i odgovarajućeg obeštećenja.[53]

Na međunarodni dan žrtava torture, 23. juna 2016. godine, grupa UN eksperata za ljudska prava je apelovala na države članice da pruže veću zaštitu za LGBT osoba u zatvorima[54] što ukazuje na značaj ove Konvencije za zaštitu LGBT prava. Eksperti su pozvali države da udvostruče napore da spreče zlostavljanje i mučenje sa kojima se suočavaju LGBT osobe u zatvorima.

"Lezbejke, gejevi, biseksualne, transrodne i interseksualne osobe suočavaju sa višestrukim i ekstremnim formama nasilja i diskriminacije, uključujući mučenje i zlostavljanje, a to se pogoršava kada su lišene slobode, na primer u zatvorima, gde su često izloženi zloupotrebi i od strane drugih zatvorenika i osoblja ", rekao je ser Malkolm Evans, predsedavajući UN Podkomiteta za prevenciju torture.

Mehanizam za nadzor: Komitet protiv torture

1.9. Međunarodna konvencija o zaštiti prava svih radnika-migranata i članova njihovih porodica[55]

Konvencija definiše radnike migrante, posebne kategorije ovih radnika i članova njihovih porodica, zabranu prinudnog rada i zaštitu njihovih prava bez diskriminacije po osnovu pola, rase, boje kože, jezika, religije ili uverenja, ili drugog mišljenja, nacionalnog, etničkog ili socijalnog porekla, državljanstva, starosti, ekonomskog položaja, imovine, bračnog stanja ili drugog statusa[56].

Mehanizam za nadzor: Komitet za zaštitu prava svih radnika migranata i članova njihovih porodica

1.10. Konvencije Međunarodne organizacije rada (MOR)

Diskriminacija u oblasti rada je regulisana i posebnim konvencijama Međunarodne organizacije rada:

- **Konvencijom MOR-a broj 111** koja se odnosi na diskriminaciju u pogledu zapošljavanja i zanimanja.[57] Članom 1 Konvencije definisana je diskriminacija, a primena odredaba ove Konvencije je doprinela da se eliminiše diskriminacija pri zapošljavanju u vojsci, odnosno praksa da gejevi i lezbejke nisu podobni za oficire u Australiji**.**[58]

52 Član 2 Konvencije protiv torture i drugih surovih, neljudskih i ponižavajućih kazni ili postupaka

53 Čl 14 Konvencije protiv torture i drugih surovih, neljudskih i ponižavajućih kazni ili postupaka

54 http://www.ohchr.org/EN/NewsEvents/Pages/DisplayNews.aspx?NewsID=20165&LangID=E

55 UsvojenarezolucijomGeneralneskupštine 45/158 od 18. decembra 1990. godine, stupilanasnagu 1. jula 2003. godine,

56 Član 7 Međunarodne konvencija o zaštiti prava svih radnika-migranata i članova njihovih porodica

57 Doneta 25. juna 1960.godine u Ženevi, Uredba o ratifikaciji Konvencije (Sl. list FNRJ - Međunarodni ugovori br. 3/61) dostupna na https://goo.gl/aoxkn9

58 Izvor: Čitanka od A do Š o lezbejskim i gej ljudskim pravima, Labris – organizacija za lezbejska ljudska prava, Beograd 2009. u „Pravni položaj seksualnih manjina u Srbiji", Goran Miletić, str 151

- **Konvencija MOR-a broj 100** o jednakom nagrađivanju za rad jednake vrednosti[59]se odnosi na jednako nagrađivanje muške i ženske radne snage tj. nagrađivanje bez diskriminacije u pogledu pola[60].

1.11. Međunarodna konvencija o zaštiti svih lica od prisilnih nestanaka (ICPED)[61]

Konvencija je pravno obavezujući instrument za zaštitu pojedinaca od prisilnog nestanka. Ona definiše prisilni nestanak kao hapšenje, pritvaranje, otmica ili bilo koji drugi oblik lišavanja slobode od strane državnih organa ili lica ili grupe lica koja postupaju po ovlašćenju, uz podršku ili saglasnost države, nakon čega se odbija da se prizna lišavanje slobode ili se skriva sudbina nestalog lica ili mesto na kome se ono nalazi, čime se takvo lice stavlja van zaštite zakona.[62] Konvencija zahteva inkriminaciju dela i njegovo sprečavanje, kao i zaštitu žrtava.

Mehanizam za nadzor: Komitet za prisilne nestanke

1.12. Konvencija UNESCO protiv diskriminacije u obrazovanju[63]

UNESCO je specijalizovana agencija UN čiji je osnovni cilj očuvanje i unapređenje mira i bezbednosti u svetu posredstvom obrazovanja, naučne i kulturne saradnje među narodima u duhu opšteg poštovanja pravde, zakona, ljudskih prava i osnovnih sloboda u odnosu na sve, bez razlike u pogledu rase, pola, jezika i religije. Ova Konvencija je usvojena sa ciljem prevazilaženja diskriminacije i segregacije u obrazovanju, ona definiše diskriminaciju u oblasti obrazovanja po različitim osnovama, između ostalog i prema polu. Pored ograničenja pristupa osobi ili grupi osoba bilo kojoj vrsti ili bilo kom nivou obrazovanja; osnivanje ili održavanje odvojenih obrazovnih sistema ili ustanova za osobe ili grupe osoba, Konvencija kao diskriminaciju navodi i **dovođenje bilo koje osobe ili grupe osoba u položaj koji je u suprotnosti s ljudskim dostojanstvom.** Države se obavezuju daformulišu, razvijaju i primenjuju nacionalnu politiku koja teži promovisanju jednakih moguć nosti i tretmana u obrazovanju[64]

Mehanizam za nadzor: Komitet za konvencije i preporuke

[59] Usvojena 29. juna 1951.g. dostupna na https://goo.gl/4d9SWF

[60] Član 1 Konvencije MOR-a broj 100

[61] Usvojena Rezolucijom Generalne skupštine UN br. 61/177 od 6. Februara 2007. Godine, stupila na snagu 10. decembra 2010. godine. SrbijajepotvrdilaKonvencijumaja 2011. godine("Sl. glasnikRS - Međunarodniugovori", br. 1/2011)

[62] Član 2 Međunarodne konvencije o zaštiti svih lica od prisilnih nestanaka

[63] Usvojena 1960. godine, stupila na snagu 1962. SFRJ je ratifikovala 1964. godine „Službeni list SFRJ, Međunarodni ugovori" br. 04/64

[64] Član 4 Konvencije Međunarodne organizacije rada broj 100

2. Razvoj prava na različitu seksualnu orijentaciju i rodni identitet kroz dokumenta Ujedinjenih nacija

Generalna skupština Ujedinjenih nacija je 2003. godine usvojila **Rezoluciju o vansudskim, skraćenim ili proizvoljnim pogubljenjima**[65] u kojoj je **po prvi put ukazala na ubijanje ljudii zbog njihove seksualne orijentacije**, kao i na obaveze država da osiguraju zaštitu prava na život osoba pod njenom jurisdikcijom i da odgovorne za ovakve zločine izvedu pred lice pravde[66]. Organizacija islamske konferencije je pokušala da se fraza "seksualna orijentacija" izbriše iz Rezolucije, međutim, taj pokušaj nije uspeo. Nakon toga je Generalna skupština u čak još **6 Rezolucija koje se odnose na egzekucije bez suđenja** ponavljala ovaj zahtev vladama država članica, uključujući i uskraćivanje prava na život **na osnovu rodnog identiteta**, uz obavezu da se osigura **efikasna zaštita prava na životza sve**, kao i da se razviju **relevantni programi edukacije koji uključuju pitanje roda**.[67]

Jedna od prvih debata koja se u Generalnoj skupštini vodila povodom prava LGBTI osoba je bila povodom **Deklaracije o seksualnoj orijentaciji i rodnom identitetu** koju su predložile Francuska i Holandija uz podršku Evropske unije[68], a na sednici Generalne skupštine 18. decembra 2008. godine, je pročitao argentinski ambasador. To je bila prva deklaracija koja se tiče LGBT ljudskih prava koja se našla pred Generalnom skupštinom UN-a. Deklaracija osuđuje nasilje, zlostavljanje, diskriminaciju, isključivanje, stigmatizaciju i predrasude zasnovane na seksualnoj orijentaciji i rodnom identitetu. Deklaracija je hvaljena kao napredak u oblasti ljudskih prava i zbog razbijanja tabua u vezi sa govorom o pravima LGBT osoba u Ujedinjenim nacijama. Deklaracija je odmah izazvala protivljenje Organizacije islamske konferencije, koja je kao odgovor predstavila svoj dokument -Saopštenje protivljenja. Od 193 zemlje članice, do sada je 68 država potpisalo deklaraciju, dok je 57 zemalja potpisalo saopštenje protivljenja, a oba dokumenta su još uvek otvorena za potpisivanje.[69]

Prvi zvanično usvojeni dokument na globalnom nivou, koji se odnosi **isključivo na seksualnu orijentaciju i rodni identitet** je usvojio Savet za ljudska prava u junu 2011. godine na osnovu ovlašćenja da promoviše univerzalno poštovanje i zaštitu svih ljudskih prava i osnovnih sloboda za sve, bez razlike bilo koje vrste na fer i ravnopravan

---

[65] General Assembly resolution - Extrajudicial, summary or arbitrary executions **- A/RES/57/214 (**adopted by the General Assembly 25 February 2003)

[66] General Assembly … 6. *Reaffirms* the obligation of Governments to ensure the protection of the right to life of all persons under their jurisdiction, and calls upon Governments concerned **to investigate promptly and thoroughly all cases of killings committed** in the name of passion or in the name of honour, **all killings committed for any discriminatory reason, including sexual orientation,** racially motivated violence leading to the death of the victim, killings of persons for reasons related to their peaceful activities as human rights defenders or as journalists, as well as other cases where a person's right to life has been violated, and to bring those responsible to justice before a competent, independent and impartial judiciary and ensure that such killings, including killings committed by security forces, paramilitary groups or private forces, are neither condoned nor sanctioned by government officials or ersonnel;

[67] **General Assembly Resolution - Extrajudicial, summary or arbitrary executions - A/RES/59/197** (adopted on20 December 2004); **A/RES/61/173 (**19 December 2006); **A/RES/63/182 (**18 December 2008); **A/RES/65/208 (** 21 December 2010); **A/RES/67/168 (**20 December 2012); **A/RES/69/182** (18 December 2014)

[68] http://www.diplomatie.gouv.fr/en/french-foreign-policy/human-rights/sexual-orientation-and-gender/

[69] https://sh.wikipedia.org/wiki/Deklaracija_Ujedinjenih_nacija_o_seksualnoj_orijentaciji_i_rodnom_identitetu

način.[70]**U Rezoluciji o ljudskim pravima, seksualnoj orijentaciji i rodnom identitetu (R 17/19)**[71]izražena je ozbiljna zabrinutost zbog nasilja i diskriminacije pojedinaca na osnovu njihove seksualne orijentacije i rodnog identiteta. Rezolucijom je naloženo Visokom komesaru za ljudska prava da pripremi **prvi zvanični izveštaj Ujedinjenih nacija o položaju LGBT osoba**[72], da dokumentuje diskriminatorne zakone i praksu i akte nasilja protiv pojedinaca na osnovu njihove seksualne orijentacije i rodnog identiteta. Na osnovu izveštaja je u Savetu za ljudska prava organizovana panel diskusija u martu 2012. godine - prvi put je međuvladino telo Ujedinjenih nacija održalo formalnu debatu na ovu temu.

Nova Rezolucija o ljudskim pravima, seksualnoj orijentaciji i rodnom identitetu (27/32)[73] usledila je nakon izveštaja, u septembru 2014. godine i njome je ponovo izražena ozbiljna zabrinutost za kršenje LGBT prava i zatraženo od Visokog komesara za ljudska prava da ažurira prethodni izveštaj sa ciljem pronalaženja dobrih praksi i načina za prevazilaženje nasilja i diskriminacije LGBT osoba, kroz primenu postojećeg međunarodnog prava i standarda, te da ga predstavi Savetu.

Izveštaj Diskriminacija i nasilje protiv pojedinaca na osnovu njihove seksualne orijentacije i rodnog identiteta[74] je sačinjen i predstavljen na 29. zasedanju Saveta za ljudska prava u maju 2015. godine. Kako je Rezolucijom 27/32 naloženo, izveštaj se bavipozitivnim razvojem od 2011. godine i načinima za prevazilaženje nasilja i diskriminacije LGBT osoba, kroz primenu postojećeg međunarodnog prava i standarda. U izveštaju je Srbija navedena kao pozitivan primer za razvoj zakona protiv zločina iz mržnje, zatim za razvoj materijala i vodiča za treninge za policiju, nastavnike i/ili druge zvaničnike i za lansiranje nacionalnih kampanja za borbu protiv transfobije i homofobije.

U izveštaju su date preporuke državama članicama koje se odnose na pravo na život i bezbednost LGBTI osoba:

a) donošenje zakona protiv zločina iz mržnje koji homofobiju i transfobiju tretiraju kao otežavajuć e okolnosti prilikom izricanja kazne;

b) sprovođenje brze i temeljne istrage o incidentima nasilja i torture protiv LGBT osoba koji su motivisani mržnjom, kažnjavanje učinilaca i obeštećenje žrtvama;

c) prikupljanje i objavljivanje podataka o broju i vrsti incidenata, uz osiguranje bezbednosti za one koji nasilje prijavljuju;

---

[70] Ovlašćenje dato Rezolucijom Generalne skupštine UN 60/251 od 15 marta 2006. godine

[71] Human Rights Council Resolution - Human rights, sexual orientation and gender identity (adopted on 17 June 2011) **- A/HRC/RES/17/19**

[72] UN Human Rights Council Report on Discriminatory Laws and Practices and Acts of Violence against Individuals Based on LGBT Identity **A/HRC/19/41**[in response to A/HRC/RES/17/19], available at http://www2.ohchr.org/english/bodies/hrcouncil/docs/19session/A.HRC.19.41_English.pdf

[73] Human Rights Council resolution - Human rights, sexual orientation and gender identity (adopted 26 September 2014) **- A/HRC/RES/27/32**

[74] Discrimination and violence against individuals based on their sexual orientation and gender identity, Report of the Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights, A/HRC/29/23, 4 May 2015

d) zabrana podsticanja mržnje i nasilja na osnovu seksualne orijentacije i rodnog identiteta i pozivanje na odgovornost odgovornih za govor mržnje;

e) obuka pripadnika organa reda i sudija za rodno osetljiv pristup u slučajevima kršenja prava;

f) obuka policije i zatvorskih službenika za zaštitu bezbednosti LGBT zatvorenika i pozivanje na odgovornost državnih zvaničnika koji su uključeni ili su saučesnici u incidentima nasilja;

g) zabrana terapija "preobraćenja", prinudnog lečenja, prisilne sterilizacije i prisilne analne i preglede genitalija;

h) zabrana medicinski nepotrebnih procedura kod interseksualne dece;

i) osigurati da se lica koja beže od progona zbog seksualne orijentacije ili rodnog identiteta ne vraćaju na teritoriju na kojoj su im život ili sloboda ugroženi, da zakoni i politike azila priznaju progon zbog seksualne orijentacije ili rodnog identiteta kao validan osnov za azil; eliminisanje neprikladnog ispitivanje o seksualnoj istoriji tražilaca azila i senzibilizacija osoblja za izbeglice i azil.

Pored toga, u izveštaju je dat i niz konkretnih preporuka državama za borbu protiv diskriminacije LGBT osoba:

a) Revizija krivičnih zakona za uklanjanje inkriminacije sporazumnih istopolnih odnosa između odraslih osoba i drugih krivičnih dela koja se koriste za hapšenje i kažnjavanje lica na osnovu seksualne orijentacije i rodnog identiteta ili izražavanja; narediti hitno obustavljanje gonjenja i brisanje iz krivičnih evidencija lica osuđenih za pomenuta dela;

b) Ukidanje zakona koji nameć u diskriminatorna ograničenja slobode izražavanja, udruživanja i okupljanja;

c) Obezbeđivanje da zakoni protiv diskriminacije uključuju seksualnu orijentaciju i rodni identitet među zabranjene osnove i štite interseksualne osobe od diskriminacije;

d) Integrisanje analiza o kršenju prava u nacionalne planove akcije, čime se obezbeđuje koordinacija i adekvatna sredstva za povezane aktivnosti, odgovornost učinilaca i obeštec enje za žrtve;

e) Senzibilisanje zdravstvenih radnika o zdravstvenim potrebama LGBT i interseksulanih osoba, uključujuć i i oblasti seksualnog i reproduktivnog zdravlja i prava, prevencije samoubistva, HIV-a/AIDS-a i trauma;

f) Uspostavljanje nacionalnih standarda za nediskriminaciju u obrazovanju; razvijanje programa protiv zastrašivanja i uspostavljanje linije za pomoć i druge usluge za podršku mladima i pružanje sveobuhvatnog seksualnog obrazovanja primerenog uzrastu;

g) Obezbeđivanje da stambene politike ne diskriminišu stanare na osnovu seksualne orijentacije i rodnog identiteta; uspostavljanje skloništa za LGBT beskuć nike, sa posebnom pažnjom na mlade, starije osobe i one u vanrednim situacijama;

h) Obezbeđenje pravnog priznanja istopolnih parova i njihove dece, osiguravajuć i da se beneficije koje tradicionalno imaju bračni partneri, uključujuć i davanja, penzije, oporezivanje i nasleđivanje, primenjuju na nediskriminatornoj osnovi;

i) Izdavanje ličnih dokumenata, na zahtev, koji odražavaju preferirani pol, eliminisanje uvredljivih preduslova, kao što su sterilizacija, prinudno lečenje i razvod;

j) Podržavanje javnih edukativnih kampanja protiv homofobičnih i transfobičnih stavova, i negativnog i stereotipnog prikazivanja LGBT osoba u medijima;

k) Osigurati da se LGBTI osobe i organizacije konsultuju u vezi sa zakonima i politikama koje imaju uticaja na njihova prava.

Visoki komesar preporučuje nacionalnim institucijama zaduženim za ljudska prava da se, u kontekstu njihovih mandata bave nasiljem i diskriminacijom nad LGBT i interseksualnim osobama i da promovišu i prate efikasnu primenu međunarodnih standarda ljudskih prava na nacionalnom nivou.

Poslednja je usvojena (juna 2016. godine) **Rezolucija Saveta za ljudska prava 32/2, o zaštiti od nasilja i diskriminacije zasnovane na seksualnoj orijentaciji i rodnom identitetu**[75], kojom je određen nezavisni ekspert za zaštitu od nasilja i diskriminacije zasnovane na seksualnoj orijentaciji i rodnom identitetu koji će ubuduće, jednom godišnje, izveštavati Savet i Generalnu skupštinu UN o stanju ljudskih prava LGBTI osoba.

Ovom Rezolucijom, Savet je snažno osudio akte nasilje i diskriminacije u svim regionima sveta, počinjene protiv pojedinaca zbog njihove seksualne orijentacije i rodnog identiteta i dao trogodišnji mandat za:

a) procenu implementacije postojeć ih međunarodnih instrumenata o ljudskim pravima sa ciljem pronalaženja načina za prevazilaženje nasilja i diskriminacije zbog seksualne orijentacije ili rodnog identiteta, identifikovanje dobrih praksi i nedostataka;
b) podizanje svesti, identifikovanje i uticanje na uzroke nasilja i diskriminacije LGBTI osoba;
c) uključivanje u dijalog i konsultacije sa državama i drugim zainteresovanim stranama, uključujući i organizacije civilnog društva;
d) saradnju sa državama kako bi se podstaklo sprovođenje mera koje doprinose zaštiti;
e) da obrati više pažnje na višestruke i teže oblike nasilja i diskriminacije sa kojom se suočavaju osobe na osnovu njihove seksualne orijentacije i rodnog identiteta;
f) da sprovodi, olakša i podrži pružanje savetodavnih usluga, tehničku pomoć , izgradnju kapaciteta i međunarodnu saradnju u nacionalnim naporima za borbu protiv nasilja i diskriminacije osoba na osnovu njihove seksualne orijentacije ili rodnog identiteta.

Nezavisni ekspert je ovlašćen da na godišnjem nivou izveštava Savet za ljudska prava (počevši od 35. zasedanja) i Generalnu skupštinu UN (počevši od 72. zasedanja). Države su pozvane da sarađuju (daju sve informacije, omoguće posete i primenjuju preporuke iz izveštaja), a sve zainteresovane strane (uključujući NVO) da u potpunosti sarađuju kako bi se omogućilo da nosilac ispuni svoj mandat.

Kao prvi nezavisni ekspert sa ovim mandatom, imenovan je g. **Vitit MUNTARBHORN sa Tajlanda.**[76]

[75] Resolution the Human Rights Council 32/2, Protection against violence and discrimination based on sexual orientation and gender identity A/HRC/RES/32/2, adopted on 30 June 2016

[76] http://www.ohchr.org/EN/Issues/SexualOrientationGender/Pages/Index.aspx

Pored nezavisnog eksperta za zaštitu od diskriminacije zasnovanoj na seksualnoj orijentaciji i rodnom identitetu, i **druge specijalne procedure se mogu koristiti za oblast LGBT prava**.[77]

Marta 2007. godine, grupa od 29 eksperata iz 25 zemalja, uključujući i međunarodne komisije pravnika i međunarodne službe za ljudska prava usvojila je **Principe za primenu međunarodnog okvira za zaštitu ljudskih prava u odnosu na seksualnu orijentaciju i rodni identitet (Yogyakarta principi)** kako bi na sveobuhvatan način dali sadržinu svakom pojedinačnom pravu LGBT osoba i naglasili obaveze država u pogledu njihovog ostvarivanja. Principi su univerzalni, objedinjuju prava i obaveze država iz svih obavezujućih međunarodnih instrumenata i stoga će biti predstavljeni u celini.

Generalna skupština Svetske zdravstvene organizacije (SZO) je 17. maja 1990. godine odobrila 10. reviziju Međunarodne klasifikacije bolesti i srodnih zdravstvenih problema (MKB-10). Ovom revizijom je seksualno opredeljenje (heteroseksualno, homoseksualno ili biseksualno) izbačeno iz klasifikacije zdravstvenih poremećaja. U ranijoj klasifikaciji MKB-9 (1977) homoseksualnost je prikazivana kao mentalno oboljenje i klasifikovana kao „seksualni poremećaj". SZO je u MKB-10 dodala 1993. godine ego-distoničnu seksualnu orijentaciju, koja se odnosi na osobe koje žele da promene svoj polni identitet ili seksualnu orijentaciju zbog psihološkog poremećaja ili poremećaja u ponašanju.

U čast proglašenja 10. revizije MKB SZO, organizacije civilnog društva na čelu **sa Luis Džordž Tinom** (Louis George Tin) proglasile su **17. maj za Međunarodni dan borbe protiv homofobije** (IDAHO).[78]

[77] Specijalni izvestilac o pravu na obrazovanje, Specijalni izvestilac za promociju i zaštitu prava na slobodu mišljenja i izražavanja, Specijalni izvestilac za prava na slobodu mirnog okupljanja i udruživanja, Specijalni izvestilac o pravu svakoga na uživanje najvišeg moguć eg standarda fizičkog i mentalnog zdravlja, Specijalni izvestilac o situaciji branitelja ljudskih prava, Specijalni izvestilac za ljudska prava migranata, Specijalni izvestilac o pitanjima manjina, Specijalni izvestilac o pravu na privatnost, Specijalni izvestilac o savremenim oblicima rasizma, rasne diskriminacije, ksenofobije inetolerancije, Specijalni izvestilac o prodaji dece, dečjoj prostituciji i dečijoj pornografiji, Specijalni izvestilac o mučenju i drugom okrutnom, nehumanom ili ponižavajuć em postupanju ili kažnjavanju, Specijalni izvestilac o trgovini ljudima, naročito ženama i decom, Specijalni izvestilac o nasilju nad ženama, njegovim uzrocima i posledicama. Više o specijalnim procedurama na http://www.ohchr.org/EN/HRBodies/SP/Pages/Welcomepage.aspx

[78] IDAHO - International Day against Homophobia, Transphobia and Biphobia

2. Dokumenti i mehanizmi za zaštitu ljudskih prava Saveta Evrope

Savet Evrope je osnovan 1949. godine kao regionalna međunarodna organizacija evropskih zemalja, sa sedištem u Strazburu. Savet Evrope je vodeć a organizacija za ljudska prava u Evropi čiji su osnovni ciljevi: **unapređenje parlamentarne demokratije, poštovanje ljudskih prava i uspostavljanje vladavine prava.** On uključuje 47 zemalja članica, od kojih su 28 članice Evropske unije. Standardi i mehanizmi Saveta Evrope nastoje da promovišu i obezbede poštovanje ljudskih prava svakog pojedinca. To uključuje jednaka prava i dostojanstvo svih, uključujuć i lezbejke, gej, biseksualne i transrodne osobe. Najvažniji dokument za zaštitu judskih prava u okviru Saveta Evrope je Evropska konvencija o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda. Primenu obavezujućih standarda na osnovu Konvencije o ljudskim pravima i osnovnim slobodama (i pratećih protokola) u pojedinačnim slučajevima prati **Evropski sud za ljudska prava** kroz svoje presude. Ove presude obavezuju države članice i predstavljaju presedane za sve buduće slučajeve. Sva usvojena dokumenta Saveta Evrope (i šire) se oslanjaju na presude Evropskog suda za ljudska prava. Za nadzor nad primenom pojedinih instrumenata Saveta Evrope (npr. Evropske socijalne povelje ili Konvencije protiv torture) su ustanovljeni **posebni komiteti za nadzor,** dok nadzor nad celokupnim stanjem ljudskih prava u državama članicama Saveta Evrope vrši **Komesar za ljudska prava saveta Evrope**.

1. Evropska konvencija o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda (ECHR)[79]

Evropska konvencija o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda je usvojena 1950. godine i **najvažniji je instrument za zaštitu ljudskih prava na evropskom nivou**. Sve države članice SE su potpisnice ove Konvencije.

Sledeći Univerzalnu deklaraciju o ljudskim pravima, Konvencijom se garantuju pravo na život[80], pravo na slobodu i bezbednost ličnosti,[81]pravo na poštovanje privatnog i porodičnog života,[82] zabrana mučenja, ropstva i prinudnog rada[83], pravo na pravično suđenje,[84] sloboda misli, savesti i veroispovesti, udruživanja, izražavanja i javnog okupljanja.[85] Pravo na sklapanje braka imaju muškarci i žene odgovarajućeg uzrasta u skladu s unutrašnjim zakonima koji uređuju vršenje ovog prava[86]. Uživanje prava i sloboda predviđenih Konvencijom obezbeđuje se **bez diskriminacije po bilo kom osnovu**, kao što su pol, rasa, boja kože, jezik, veroispovest, političko ili drugo mišljenje, nacionalno ili socijalno poreklo, veza s nekom nacionalnom manjinom, imovno stanje, rođenje **ili drugi status**.[87]Upravo je ovaj

[79] Konvencija je usvojena u Rimu 4. novembra 1950. godine, stupila na snagu 03/09/1953. Srbija i Crna Gora su je ratifikovale 2003. godine, a stupila je na snagu 2004. godine "Sl. listSCG – Međunarodni ugovori", br 9/03, dostupna na Srpskom jeziku na: http://www.echr.coe.int/Documents/Convention_SRP.pdf i na engleskom jeziku na: http://www.echr.coe.int/Documents/Convention_ENG.pdf

[80] Član. 2. Evrospke konvencije za zaštoitu ljudskih prava i osnovnih sloboda

[81] Član. 5. Evrospke konvencije za zaštoitu ljudskih prava i osnovnih sloboda

[82] Član 8. Evrospke konvencije za zaštoitu ljudskih prava i osnovnih sloboda

[83] Članovi 3 i 4 Evrospke konvencije za zaštoitu ljudskih prava i osnovnih sloboda

[84] Član 6 Evrospke konvencije za zaštoitu ljudskih prava i osnovnih sloboda

[85] Članovi 9 do 11 Evrospke konvencije za zaštoitu ljudskih prava i osnovnih sloboda

[86] Član 12 Evrospke konvencije za zaštoitu ljudskih prava i osnovnih sloboda

[87] Član 14 Evrospke konvencije za zaštoitu ljudskih prava i osnovnih sloboda, Zabrana diskriminacije

„drugi status“ bio osnov za prve presude Evropskog suda za ljudska prava kojima je utvrđeno krašenje prava LGBT osoba po osnovu seksualne orijentacije i rodnog identiteta. Iakoseksualnaorijentacijanijeeksplicitnospome nutakaojedanodosnovazadiskriminaciju, Sudjerazvio širokupraksudaseksualnaorijentacijapredstavljajazabranjen iosnovzadiskriminaciju, najvišeuslučajevimakršenja člana 8 Konvencije (pravonaprivatni život) uvezisa članom 14 (zabranadiskriminacije), aliizakršenje članova 11 (sloboda okupljanja i udruživanja); 12 (pravonasklapanjebraka); 13 (pravo na delotvorni pravni lek).

Konvencija je u nekoliko navrata dopunjavana protokolima čime se zaštita ljudskih prava proširivala i na zaštitu imovine, oblast obrazovanja, kulture, slobodne izbore,[88] slobode kretanja, zabrane kazne zatvora za dug, zabrane proterivanja sopstvenih državljana i grupnog proterivanja stranaca,[89]ukidanje smrtne kazne,[90] pravo na naknadu za pogrešne osude, jednakost supružnika u pogledu međusobnih građanskopravnih prava i obaveza i u odnosu prema deci.[91]Protokolom broj 12 uz Evropsku konvenciju o ljudskim pravima, uspostavljena je sveobuhvatna zabrana diskriminacije i **javne vlasti obavezane da ne vrše diskriminaciju** po bilo kom osnovu.[92]

Mehanizam za nadzor: Evropski sud za ljudska prava

2. **Evropska socijalna povelja**[93]

Drugi važan instrument za zaštitu ljudskih prava u okviru Saveta Evrope je Evropska socijalna povelja usvojena 1965. godine, revidirana 1996. godine. Dok se Konvencija bavi građanskim i političkim pravima, Evropska socijalna povelja se fokusira na ekonomska, socijalna i kulturna prava po uzoru na Međunarodni pakt o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima(UN). Ovo je najvažniji dokument Saveta Evrope u oblasti zaštite radnih i socijalnih prava. Poveljom je predviđeno da se ostvarivanje prava predviđenih ovom Poveljom obezbeđuje **bez ikakve diskriminacije** na osnovu rase, boje, pola, jezika, vere, političkog ili drugog mišljenja, nacionalnog ili socijalnog porekla, zdravlja, pripadnosti nacionalnoj manjini, rođenju ili drugog statusa.[94] Povelja proklamuje pravo na rad i u vezi sa radom (pravedne, bezbedne i zdrave uslove rada, pravičnu naknadu, pravo na organizovanje, kolektivno pregovaranje, posebnu zaštitu dece, omladine i žena i sl.),[95] zatim pravo pravo na obrazovanje, na zdravstvenu i socijalnu zaštitu,[96] zaštitu od siromaštva, pravo stanovanja.[97]

[88] Protokol uz Konvenciju o ljudskim pravimai osnovnim slobodama, Pariz, 20. marta 1952

[89] Protokol 4 uz Konvenciju za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda kojim se obezbeđuju izvesna prava i slobode koja nisu uključena uKonvenciju i Prvi protokol uz nju, Strazbur, 16. septembra 1963

[90] Protokol 6 uz Konvenciju za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda (Strazbur, 28. aprila 1983.) i Protokol 13 o ukidanju smrtne kazne u svim okolnostima(Viljnus, 3. maj 2002.)

[91] Protokol 7 uz Konvenciju za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda, Strazbur, 22. novembar 1984

[92] Član. 1. Protokol 12 uz Evropsku Konvenciju za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda, Rim, 4. novembar 2000.

[93] Srbija je ratifikovala 2009. godine.-Zakon o potvrđivanju revidirane evropske socijalne povelje (“Sl. glasnikRS - Međunarodniugovori”, br. 42/2009)

[94] Evropska socijalna povelja, DEO V, Nediskriminacija , Član E

[95] Članovi 1-8 Revidirane evropske socijalne povelje

[96] Članovi 11-18 Revidirane evropske socijalne povelje

[97] Članovi 30-31 Revidirane evropske socijalne povelje

Mehanizam za nadzor: Evropski komitet za socijalna prava

3. **Konvencija o sprečavanju mučenja i nečovečnih ili ponižavajućih postupaka i kažnjavanja Saveta Evrope**[98]

Konvencijaje međunarodni instrument o ljudskim pravima legislativnog karaktera koja se poziva na član 3 Evropske konvenciju o ljudskim pravima i osnovnim slobodama kojim je ustanovljena zabrana mučenja ili nečovečnog, odnosno ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja.

Mehanizam za nadzor: Evropski komitet za sprečavanje mučenja i nečovečnih ili ponižavajućih kazni ili postupaka[99].

4. **Konvencija Saveta Evrope o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici (Istanbulska Konvencija)[100]**

Istanbulska Konvencija se odnosi na sve vidove nasilja nad ženama, uključujući nasilje u porodici, koje žene pogađa nesrazmerno.[101]Konvencija definiše nasilje prema ženama kao „kršenje ljudskih prava i oblik diskriminacije nad ženama i predstavlja sva dela rodno zasnovanog nasilja koja dovode ili mogu da dovedu do fizičke, seksualne, psihičke odnosno finansijske povrede ili patnje za žene, obuhvatajući i pretnje takvim delima, prinudu ili proizvoljno lišavanje slobode, bilo u javnosti bilo u privatnom životu." Pored toga, Konvencija definiše i nasilje u porodici, rod, rodno zasnovano nasilje nad ženama, pojam žrtve i pojam žene koji obuhvata i devojčice ispod 18 godina.[102]

Države se obavezuju da preduzmu neophodne zakonodavne ili druge mere, te da obezbede primenu odredbi ove konvencije, posebno mera zaštite prava žrtava, bez diskriminacije po bilo kom osnovu, kao što su: pol, rod, rasa, boja kože, jezik, veroispovest, političko ili neko drugo mišljenje, nacionalno ili društveno poreklo, pripadnost nacionalnoj manjini, imovina, rođenje, **seksualna orijentacija, rodni identitet**, uzrast, zdravstveno stanje, invaliditet, bračno stanje, status migranta ili izbeglice, odnosno neki drugi status. [103]

Mehanizam za nadzor: GREVIO-nezavisno ekspertsko telo za praćenje implementacije Konvencije

Pored ove Konvencije, za oblast zaštite od nasilja, ekspoatacije i diskriminacije, značajne su i obavezujuće:

---

[98] Konvencija o sprečavanju mučenja i nečovečnih ili ponižavajućih postupaka i kažnjavanj je potpisana 26. novembra 1987. godineuStrazburu, stupila je na snagu 1. februara 1989. godine. Konvencija je novelirana 1993. godine (Protokol 1- ETS 151 i protokol II – ETS 152). Državna zajednia Srbija i Crna Gora je ratifikovala Konvenciju 2003. Godine („Službeni list SCG – Međunarodni ugovori", br. 9/2003).

[99] Član 1 Konvencije o sprečavanju mučenja i nečovečnih ili ponižavajućih postupaka i kažnjavanja Saveta Evrope

[100] Konvencija Saveta Evrope o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici, potpisana u Istanbulu, 11.5.2011. godine, stupila na snagu 1.avgusta 2014.godine. Srbija je ratifikovala 31.102013. godine , uz 2 rezerve (na član 30. stav 2. i član 44. stav 1. tačka e. i st. 3. i 4.) (Sl. glasnik RS - Međunarodni ugovori br.12/2013)

[101] Član 2 Konvencije Saveta Evrope o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici (Oblast primene Konvencije)

[102] Član 3 Konvencije Saveta Evrope o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici (Definicije)

[103] Član 4 Konvencije Saveta Evrope o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici (Osnovna prava, princip jednakosti i nediskriminacije

5. **Konvencija Saveta Evrope o borbi protiv trgovine ljudima**.[104]

Primena odredbi ove konvencije, a posebno korišćenje mera za zaštitu i unapređenje prava žrtava, se obezbeđuje bez diskriminacije po bilo kom osnovu kao što su pol, rasa, boja, jezik, veroispovest, političko ili neko drugo uverenje, nacionalno ili socijalno poreklo, pripadnost nekoj nacionalnoj manjini, imovina, rođenje ili neki drugi status.[105]

6. **Konvencija Saveta Evrope o zaštiti dece od seksualnog iskorišćavanja i seksualnog zlostavljanja(Lanzarot konvencija**).[106]

Odredbe ove konvencije, a posebno one koje se odnose na mere za zaštitu prava žrtava,[107] sprovode se bez diskriminacije po bilo kom osnovu, kao što su pol, rasa, boja kože, jezik, veroispovest, političko ili drugo mišljanje, nacionalno ili socijalno poreklo, veza sa nekom nacionalnom manjinom, imovno stanje, rođenje, **seksualna orijentacija,** zdravstveno stanje, invalidnost ili drugi status.

Pored toga što su seksualna orijentacija i rodni identitet izričito spomenuti kao osnovi za zaštitu, nesumnjivo je da LGBT osobe spadaju u posebno osetljive grupe, da su kao takve naročito izložene različitim oblicima nasilja, zlostavljanja i eksploatacije u privatnom i javnom životu, te su države dužne da štite njihova prava iz ovih konvencija bez diskriminacije.

7. **Drugi relevantni dokumenti Saveta Evope za oblast LGBT prava**

Parlamentarna skupština Saveta Evrope je aktivna po pitanju LGBT prava još od 1981. godine kada je donela prvu preporuku u vezi sa ovom temom, na osnovu izveštaja Komiteta za socijalna i zdravstvena pitanja i prakse Evropskog suda za ljudska prava[108]. Nakon ove prve, usledile su i preporuke za transeksualne osobe, kao i niz drugih odluka od kojih ovde izdvajamo neke.

---

[104] Konvencija Saveta Evrope o borbi protiv trgovine ljudima usvojena 2005. godine (ETS бр. 197, 2005), Srbija je ratifikovala 2009. godine *("Sl. glasnik RS - Međunarodni ugovori", br. 19/2009)*

[105] Član 3 Konvencija Saveta Evrope o borbi protiv trgovine ljudima

[106] Konvencija Saveta Evrope o zaštiti dece od seksualnog iskorišćavanja I seksualnog zlostavljanja usvojena 2007. Godine (ETS No. 201, 2007), Srbija je ratifikovala 2010. godine ("Sl. glasnik RS - Međunarodni ugovori", br. 1/2010)

[107] Član 2 Konvencije Saveta Evrope o zaštiti dece od seksualnog iskorišćavanja i seksualnog zlostavljanja (Načelo nediskriminacije)

[108] Report of the Committee on Social and Health QuestionsDoc. 4755

7.1. Preporukom 924 (1981): Diskriminacija homoseksualaca[109]Parlamentarna skupština SE je pozvala Komitet ministara da:

- Urgira da države članice ukinu zakone i praksu krivičnog gonjenja homeseksualnih odnosa između odraslih ljudi.
- Urgiradadržave članiceprimenjuju isti uzrasni minimum za homoseksualne i heteroseksualne odnose
- Da države članice: ukinu držanje evidencija o homoseksualnosti; da omoguće jednak tretman homoseksualaca prilikom zapošljavanja, plata i sigurnosti zaposlenih, naročito u javnom sektoru; da prestanu sa istraživanjima i medicinskom praksom promene seksualne orijentacije odraslih; da osiguraju da starateljstvo nad decom ne bude ograničeno zbog seksualne orijentacije jednog od roditelja; da pozovu javne vlasti i zatvorsko osoblje da budu na oprezu od rizika silovanja, nasilja i seksualnih delikata u zatvorima.

7.2. Preporuka 1117 (1989): Položaj transseksualaca[110]je doneta na osnovu izveštaja Komiteta za pravna pitanja,[111] presuda Evropskog suda za ljudska prava i Rezolucije Evropskog parlamenta iz 1989. godine kojom je Savet Evrope pozvan da usvoji Konvenciju za zaštitu prava transseksualaca. Preporukom se Savet ministara poziva da preporuči državama članicama da uvedu nacionalno zakonodavstvo da se:

- prizna pol transeksualnih osoba u matičnim knjigama i ličnim dokumentima; omogući promena prezimena;
- zaštiti privatni život ovih osoba;
- prizna zaštita od diskriminacije na osnovu člana 14 Evropske konvencije.

7.3. Preporuka Saveta Ministara državama članicama R (97)20 o „govoru mržnje“[112]

Savet ministara je usvojio ovu preporuku pozivajući se na zajedničke usvojene ideale i principe država članica u borbi protiv protiv rasizma i netolerancije, poštujući pri tome proklamovanu slobodu izražavanja koja se pre svega odnosi na medije i medijsko izveštavanje. Preporuka ustanovljava sedam principa i poziva države članice da osiguraju da se principi ostvare tako što će vlade preduzeti odgovarajuć e korake u borbi protiv govora mržnje i obezbediti sveobuhvatni pristup fenomenu, usmeren na društvene, ekonomske, političke, kulturne i druge uzroke govora mržnje. Takođe, države se pozivaju da preispitaju svoje domać e zakonodavstvo i praksu kako bi se obezbedilo usklađenost sa ovim principima.

Preporuka definiše govor mržnje kao „sve oblike izražavanja koji šire, podstiču, promovišu ili opravdavaju rasnu mržnju, ksenofobiju, antisemitizam ili **druge oblike mržnje zasnovane na netoleranciji** uključujuć i: netoleranciju izraženu u formi agresivnog nacionalizma i etnocentrizma, diskriminacije i neprijateljstva prema manjinama,

[109] Recommendation 924 (1981) Discrimination against homosexuals**,**Parliamentary Assembly, debate on 1 October 1981 (10th Sitting) , , http://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-en.asp?fileid=14958&lang=en

[110] Recommendation 1117 (1989) Condition of transsexuals, Parliamentary Assembly, debate on 29 September 1989 (21st Sitting) http://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-en.asp?fileid=15151&lang=en

[111] report of the Legal Affairs Committee, Doc. 6100

[112] Usvojena od strane saveta ministara 30. Oktobra 1997 na 607. sastanku zamenika ministara, dostupna na:http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/hrpolicy/other_committees/dh-lgbt_docs/CM_Rec(97)20_en.pdf

migrantima i ljudima imigrantskog porekla". Kroz principe se zabranjuje govor mržnje koji čine državni zvaničnici; države se pozivaju da uspostave ili održavaju celovit pravni okvir koji se sastoji od građanskog, krivičnog i upravnog prava za zaštitu ugleda ili prava drugih koji su povređeni govorom mržnje. **Preporuka ne prepoznaje homofobiju** kao oblik izražavanja koji širi, podstiče, promoviše ili opravdava mržnju prema LGBTI osobama, ali **prepoznajedruge oblike mržnje zasnovane na netoleranciji,** a sve pojedinačne preporuke državama članicama su primenljive i u slučajevima homofobije i transfobije.

7.4. Tokom 2000. godine, intenzivira se delovanje Parlamentarne skupštine Saveta Evrope na temu LGBT prava. Komitet za pravne poslove i ljudska prava je predstavio **Izveštaj opoložaju gejeva i lezbejki u zemljama članicama Saveta Evrope,**[113]u kome su navedene brojne preprekeza ostvarivanje njihovih prava, napravljena analiza u zemljama članicama i predstavljen nacrt preporuka za zemlje članice:

- da uključe seksualnu orijentaciju među zabranjene osnove za diskriminaciju u nacionalna zakonodavstva;
- da ukinu zakonske odredbe koje regulišu kažnjavanje dobrovoljnih homoseksualnih odnosa punoletnih osoba;
- da oslobode sve koji su zatvoreni zbog dobrovoljnog homoseksualnog odnosa punoletnih osoba;
- da primenjuju isti uzrasni minimum za homoseksualne i heteroseksualne odnose;
- da preduzmu pozitivne mere za borbu protiv homofobije;
- da preduzimaju sankcije protiv svih koji vrše diskriminaciju prema homoseksualnim osobama;
- da omoguće jednake mogućnosti pri zapošljavanju za homoseksualne osobe;
- da usvoje zakone kojima se omogućava registrovano partnersvo;
- da prepoznaju progon po osnovu seksualne orijentacije i omoguće azil po ovom osnovu.

7.5. **Preporukom 1470 (2000) o Položaju gejeva i lezbejki i njihovih partnera/partnerki u odnosu na azil i imigracije u zemljama članicama Saveta Evrope,**[114]Parlamentarna skupština pozvala je Savet ministara da seksualnu orijentaciju izričito uključi kao osnov za zabranu diskriminacije prema Evropskoj

[113] **Situation of lesbians and gays in Council of Europe member states, Doc. 8755,** Report of the Committee on Legal Affairs and Human Rights, 6 June 2000http://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/X2H-Xref-ViewHTML.asp?FileID=8950&lang=EN

[114] Recommendation 1470 (2000) Situation of gays and lesbians and their partners in respect to asylum and immigration in the member states of the Council of Europe, Parliamentary Assembly, debate on 30 June 2000 (24th Sitting), **http://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-en.asp?fileid=16822&lang=en**

konvenciji[115]; da proširi domen Evropske komisije protiv rasizma i netolerancije na pitanja homofobije i da pozove države članice da ispune sve preporuke sadržane u prethodno navedenom izveštaju.

Tokom 2007. godine, određeni broj članova parlamentarne skupštine je pozvao da se revidira izveštaj o stanju LGBT prava i donese preporuka na ovu temu[116] u skladu sa Yogyakarta principima, a zbog sve izraženijeg neprijateljstva prema LGBTI osobama u zemljama članicama, koje je ilustrativno prikazano kroz odgovor Patrijarha Aleksija II u Parlamentarnoj skupštini u kojem je opisao homoseksualnost kao bolest i abnormalnost uporedivu sa kleptomanijom.

7.6. Komitet za pravne poslove i ljudska prava je 2009. godine podneo **Izveštaj o diskriminaciji na osnovu seksualne orijentacije i rodnog identiteta**[117]kojim je napravljen predlog preporuka i predlog rezolucije u ovoj oblasti. Na Izveštaj je pozitivno mišljenje dao i Komitet za jednake mogućnosti žena i muškaraca[118] naglašavajući da diskriminacijanaosnovuseksualneorijentacijeirodnogidentitetamožebitipojačanapre malezbejkama, biseksualnimitransrodnim ženama, anaročitokadaseradiovećemrizikuodnasilja. Komit etjetakođenaglasiodaiunitarsameLGBTzajednicemožedoćidodiskriminacijeupogledupola. Komitet za pravne poslove i ljudska prava je 2010. godine revidirao svoj Izveštaj o diskriminaciji na osnovu seksualne orijentacije i rodnog identiteta,[119]uvažio zahteve i amandmane Komiteta za jednake mogućnosti žena i muškaraca da se u rezoluciji naglasi važnost posebne osetljivosti žena, pripadnica LGBT zajednice.[120]Na osnovu svih ovih aktivnosti i izveštaja, usvojena su **dva konačna dokumenta** Saveta Evrope koja se odnose na LGBT prava, jedan od strane Saveta ministara, a drugi od strane Generalne skupštine, koje zbog njihovog značaja dajemo u celini.

---

115 u skladu sa mišljenjem Parlamentarne skupštine br. 216 (2000)

116 Discrimination on the basis of sexual orientation and gender identity, Motion for a recommendation, Doc. 11423, 8 October 2007, Poziv nije bio diskutovan u parlamentarnoj skupštini i obavezivao je samo članice koje su ga potpisale http://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/X2H-Xref-ViewHTML.asp?FileID=11716&lang=EN

117 Discrimination on the basis of sexual orientation and gender identity, **Committee on Legal Affairs and Human Rights,** Report | Doc. 12087 | 08 December 2009, http://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-en.asp?fileid=12351&lang=en

118 Discrimination on the basis of sexual orientation and gender identity(Former) Committee on Equal Opportunities for Women and Men, Committee Opinion | Doc. 12099 | 15 December 2009 **http://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-DocDetails-EN.asp?FileID=12717&lang=EN**

119 Discrimination on the basis of sexual orientation and gender identity, Committee on Legal Affairs and Human Rights Report | Doc. 12185 | 23 March 2010, http://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-en.asp?fileid=12403&lang=en

120 Discrimination on the basis of sexual orientation and gender identity, (Former) Committee on Equal Opportunities for Women and Men, Committee Opinion | Doc. 12197 | 07 April 2010, http://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-en.asp?fileid=12801&lang=en

7.7. Preporuka Saveta Ministara državama članicama CM/Rec (2010)5 o merama za borbu protiv diskriminacije zasnovane na seksualnoj orijentaciji ili rodnom identitetu[121]

U martu 2010. Savet Evrope je napravio važan korak napred u pružanju pravne zaštite za ljude različitih seksualnih orijentacija i rodnog identiteta uvođenjem preporuke Saveta ministara državama članicama o merama za borbu protiv diskriminacije na osnovu seksualne orijentacije ili rodnog identiteta. Preporuka postavlja širok spektar ljudskih prava koja se primenjuju u osiguravanju jednakog dostojanstva ljudi različitih seksualnih orijentacija i rodnih identiteta. Ona obuhvata i praktične mere koje države članice treba da preduzmu da bi vremenom osigurale puno uživanje ljudskih prava. Preporuka je važna i zbog prepoznavanja važnih principa i činjenica, uključujuć i princip univerzalnosti ljudskih prava koji važi za sve bez razlike; vekovnu izloženost LGBT osoba netolaranciji, diskriminaciji i nasilju; kao i to da se diskriminacija na osnovu seksualne orijentacije ili rodnog identiteta ne može opravdavati nikakvim kulturnim, tradicionalnim i verskim vrednostima, niti pravilima dominantne kulture. Od usvajanja preporuke pitanja LGBT prava su na dnevnom redu Saveta Ministara kroz brojne sastanke, dokumente ili smernice za praćenje[122].

7.8. Nakon usvajanja preporuke CM/Rec (2010)5,Parlamentarna skupština Saveta Evrope je usvojila Preporuke[123], kao i **Rezoluciju 1728 (2010) o diskriminaciji na bazi seksualne orijentacije i rodnog identiteta**[124]. Ovom Rezolucijom, Parlamentarna skupština je učvstila temelje LGBT prava, određujući konkretne mere koje države članice treba da preduzmu da bi *de jure* i *de facto* obezbedile poštovanje prava LGBTI osoba.

7.9. Rezolucija 2048 (2015) o diskriminaciji transrodnih osoba u Evropi[125]

Parlamentarna skupština Saveta Evrope je 2015. godine usvojila Rezoluciju kojom je osudila širokorasprostranj enudiskriminacijunadtransrodnimosobamauraličitimoblastimadruštvenog života i kršenje njihovih osnovnih prava na privatni život i fizički integritet sa kojima se suočavaju kada podnose zahteve za zakonsko priznavanje pola. Skupština je stoga **pozvala države članice** da sprovedu konkretne mere za poboljšanje položaja transrodnih osoba: da u svojim zakonima eksplicitno zabrane diskriminaciju na osnovu rodnog identiteta, da primenjuju međunarodne standarde i presude Evropskog suda za ljudska prava; da prikupljaju i analiziraju podatke; da uvedu zločin iz mržnje

[121] https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=1606669

[122] CM/Rec(2010)5E,CM(2010)4add3finalE, CM(2013)36add1E, CM(2013)36E, CM/Del/Dec(2014)1189/4.1E, CM/Notes/1189/4.1E,CM/Del/Dec(2013)1175/4.3E, CM/Del/Dec(2013)1173/4.1cE,CM/Del/Dec(2013)1173/4.1aE, CM/Notes/1173/4.1aE, 1189th meeting of the Ministers' Deputies (CM Room) - 22 January 2014, CM(2013)36add2E - 02 May 2013; dostupni na: https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?p=&Ref=CM/Rec(2010)5&Language=lanEnglish&Ver=original&Site=COE&BackColorInternet=DBDCF2&BackColorIntranet=FDC864&BackColorLogged=FDC864&direct=true

[123] **Recommendation 1915 (2010)** Discrimination on the basis of sexual orientation and gender identity

[124] Resolution 1728 (2010), Final version, Discrimination on the basis of sexual orientation and gender identity, *Assembly debate* on 29 April 2010. Dostupna na http://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-EN.asp?fileid=17853&lang=en

[125] **Resolution 2048 (2015)**Discrimination against transgender people in Europe, Parliamentary Assembly, 22 April 2015 (15th Sitting), http://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-EN.asp?fileid=21736&lang=en

prema transrodnim osobama; da obezbede efikasnu zaštitu od diskriminacije; da uvedu brze i pristupačne procedure za promenu pola u svim dokumentima; da ukinu obavezne medicinske procedure; da uklone sva ograničenja na prava transrodnih osoba da ostanu u postojećem braku nakon priznavanja njihovog roda i osiguraju da supružnici ili deca ne gube određena prava; da omoguće pristupačne medicinske procedure i sredstva za promenu pola preko programa javnog zdravstvenog osiguranja; da uključuju transrodne osobe u istraživanja, mere i akcije prevencije samoubistava; da sprovode edukacije i kampanje za podizanje svesti javnosti.

7.10. Savet Evrope danas ima i **Jedinicu za seksualnu orijentacaiju i rodni identitet (SOGI)**[126] koja promoviše LGBT prava[127] i prikuplja dobre prakse u oblasti LGBT prava, uključujući i **bazu podataka o dobrim praksama i perspektivnim politikama u oblasti LGBT prava država članica**. Srbija je u ovoj bazi podataka predstavljena sa Strategijom borbe protiv diskriminacije.

[126] http://www.coe.int/en/web/sogi/home

[127] Npr. *Jednake mogućnosti za svu decu: nediskriminacija LGBT dece i mladih*. Publikacijapredstavljakonciznu analizu izazova, propusta i moguć nosti u oblasti ljudskih prava LGBTI dece i mladih i daje prikaz dobrih praksi i politika u borbi protiv diskriminacije dece na osnovu seksualne orijentacije i rodnog identiteta. Dostupna na https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=09000016806a8d8f

3. Zakonska regulativa i politike Evropske unije za zaštitu LGBT prava

Evropska unija je osnivačkim ugovorima utvrdila širok spektar svojih zadataka u koje spadaju: postizanje visokog nivoa zaposlenosti i socijalne zaštite, jednakost između žena i muškaraca, podizanje životnog standarda i kvaliteta života, postizanje ekonomske i socijalne kohezije i solidarnosti između država članica, kao i borba protiv diskriminacije. Zaštita ljudskih prava je Preambulom Jedinstvenog evropskog akta iz 1986. godine i Ugovorom o EU iz 1993. godine formalno uvedena kao obaveza EU.

Ugovorom o funkcionisanju Evropske unije (UFEU)[128], predviđeno je da će u definisanju i sprovođenju svojih politika i aktivnosti Unija imati za **cilj borbu protiv diskriminacijeeksplicitno navodeći,pored drugih osnova, i pol i seksualnu orijentaciju** (Član 10 UFEU). Članom 19 ovog ugovora omogućeno je da Evropska unija podržava i dopunjuje aktivnosti država članica, te da može preduzimati određene akcije, kao što može i zakonski regulisati ovo pitanje sa ciljem borbe protiv diskriminacije **uključujući i prema polu i seksualnoj orijentaciji.**

Prava svakog pojedinca unutar EU uspostavljena su i regulisana u različitim vremenima, na različite načine i u različitim oblicima. Iz tog razloga, EU je odlučila da razjasni stvari i da ih objedini u jedinstvenom dokumentu koji je ažuriran u skladu sa promenama i napretkom društva i naučnim i tehnološkim razvojem. Usvojen je dokument **Povelja o osnovnim pravima Evropske unije** (u daljem tekstu Povelja),[129] koji objedinjuje i štiti opšta ljudska, građanska, ekonomska i socijalna prava (pravo na ljudsko dostojanstvo, život, integritet, slobodu, bezbednost, privatan i porodični život itd). **Članom 21 Povelje zabranjena je diskriminacija i prema seksualnoj orijentaciji.** Povelja ojačava zaštitu osnovnih prava i sloboda tako što ih čini vidljivijim i eksplicitnijim za građane. Povelja je u saglasnosti sa Evropskom Konvencijom za ljudska i manjinska prava i oslanja se na presude Evropskog suda za ljudska prava. Države članice imaju obavezu da godišnje izveštavaju o primeni Povelje, uključujući član 21 kada se sprovode zakoni EU.[130]

Pored toga, Evropski savet je 2000. godine usvojio **Direktivu za uspostavljanje opšteg okvira za jednak tretman pri zapošljavanju i radu**[131], koja zabranjuje diskriminaciju na osnovu seksualne orijentacije u oblastima obuhvać enim Direktivom. Ovaj zakon je podigao nivo zaštite LGBT osoba u zemljama EU.

---

[128] Consolidated versionsof the Treaty on European Union and the Treaty on the Functioning of the European Union 2012/C 326/01

[129] CHARTER OF FUNDAMENTAL RIGHTS OF THE EUROPEAN UNION**,** 2012/C 326/02. Povelja je proglašena 2000. godine, a stupila je na snagu sa Lisabonskim sporazumom decembra 2009. godine. http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:12012P/TXT&from=EN

[130] saopštenju o strategiji za efikasnu implementaciju Povelje o osnovnim pravima od strane EU, usvojen 19. oktobra 2010. Godine http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52010DC0573

[131] http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:32000L0078:en:HTML

Rezolucijom Evropskog parlamenta o borbi protiv homofobije u Evropi, (2012)[132] osuđen je svaki vid diskriminacije na osnovu seksualne orijentacije i rodnog identiteta i izraženo žaljenje što u Evropskoj uniji, još uvek nisu u potpunosti ostvarena osnovna prava LGBT osoba. Države su pozvane da obezbede da lezbejke, gejevi, biseksualne i transrodne osobe budu zaštićene od homofobičnog govora mržnje i nasilja i da obezbede da istopolni partneri uživaju poštovanje, dostojanstvo i zaštitu kao i većinsko društvo.

Posvećenost borbi protiv diskriminacije LGBT osoba, Komisija je učinila još jasnijom kroz definisanje **Smernica za promovisanje i zaštitu uživanja svih ljudskih prava LGBT osoba (2013)**[133] koje će biti predstavljene u celini i **Akcija za unapređenje jednakosti LGBTI osoba za period 1016.-2019. godine**.[134]

[132] European Parliament resolution on the fight against homophobia in Europe 2012/2657(RSP) http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P7-TA-2012-0222+0+DOC+XML+V0//EN

[133] Council of the European Union,„Guidelines to promote and protect the enjoyment of all human rights by LGBT persons, *Luxembourg, 24 June 2013*

[134] Ovaj plan akcija (2016-2019) ima 6 poglavlja koji se odnose na: 1. Unapređenje prava i osiguranje pravne zaštite LGBTI osoba i njihovih porodica u ključnim oblastima; 2. Prać enje i sprovođenje postojeć ih prava LGBTI osoba i njihovih porodice prema pravu EU; 3. Postizanje građanstva, podsticanje različitosti i nediskriminacije; 4. Podrška ključnim akterima odgovornim za afirmaciju i unapređenje prava LGBTI osoba u EU; 5. Prikupljanje podataka i istraživačke aktivnosti; 6. LGBT pitanja u procesu pridruživanja, susedstvu i treć im zemljama. Dostupno na http://ec.europa.eu/justice/discrimination/files/lgbti_actionlist_en.pdf

4. Dokumenti Organizacije za evropsku bezbednost i saradnju (OEBS)

Organizacija za evropsku bezbednost i saradnju (OEBS) ima sveobuhvatan pristup bezbednosti koji obuhvata političko-vojne, ekonomsko-ekološke i ljudske aspekte. OEBS se bavi širokim spektrom pitanja vezanih za bezbednost u koje, pored kontrole naoružanja, strategija policije, borbe protiv terorizma, korupcije, izbora, trgovine ljudskim bićima, spada i poštovanje ljudskih prava i osnovnih sloboda koji su ključni za sveobuhvatan koncept bezbednosti.[135]

OEBS vodi poreklo iz ranih 1970-ih, od popuštanja zategnutosti hladnog rata, kada je formirana Konferencija o evropskoj bezbednosti i saradnji u Evropi (KEBS) da posluži kao multilateralni forum za dijalog i pregovore između istoka i zapada. Više od dve godine su trajali pregovori u Helsinkiju i Ženevi, a finalni dogovori su postignuti usvajanjem **Helsinškog završnog akta.**[136] Ovim dokumentom je uspostavljeno deset osnovnih principa koji regulišu ponašanje država prema svojim građanima, kao i jednih prema drugima u vojno-političkim, ekonomskim i ekološkim i u oblasti ljudskih prava.

Preko svoje **Kancelarije za demokratske institucije i ljudska prava (ODIHR)**, OEBS prati stanje ljudskih prava u državama članicama koje priznaju da su ljudska prava urođena, neotuđiva i zagarantovana zakonom za sva ljudska bić a. ODIHR pokriva širok spektar prava - od slobode uverenja i veroispovesti, slobode kretanja, okupljanja i udruživanja do izveštavanja o primeni smrtne kazne, prać enja suđenja i sprečavanja mučenja i drugih oblika zlostavljanja. Rad OEBS-a na terenu uključuje aktivnosti koje se odnose na ljudska prava, a naročito: rad na ukidanju diskriminatornih zakona, politika i prakse; podrška implementaciji zakona o zaštiti prava pripadnika manjina; tehnička podrška organima za zaštitu ljudskih prava; osiguranje poštovanje obaveza OEBS-a i međunarodnih standarda ljudskih prava; analize i savetovanje za poštovanje ljudskih prava; monitoring i jačanje intitucija izvršne, zakonodavne i sudske vlasti i drugih institucija za primenu zakona; razmena dobrih praksi i podrška naporima da se međunarodni standardi u oblasti ljudski prava ispunjavaju; promovisanje rodne ravnopravnosti; sprečavanje trgovine ljudima i mučenja; podrška organizacijama civilnog društva; prać enje zločina iz mržnje i govora mržnje.

Svih 57 država članica OEBS-a imaju ravnopravan položaj, odluke se donose konsenzusom koje su obavezujuće politički, međutim nemaju pravno obavezujući karakter.

OEBS ima niz dokumenata koja se odnose na ljudska prava, toleranciju i nediskriminaciju.[137]**Helsinška povelja ili Završni akt Konferencije o bezbednosti i saradnji u Evropi**[138]promovišepoštovanje ljudskih prava i osnovnih sloboda, uključujuć i slobodu misli, savesti, veroispovesti ili uverenja. Države članice se obavezuju da poštuju ljudska prava i osnovne slobode bez razlikovanja po osnovu rase, pola, jezika ili religije, da promovišu i podstiču efektivno ostvarivanje građanskih, političkih, ekonomskih, socijalnih, kulturnih i drugih prava i sloboda koje sve

[135] http://www.osce.org/what/human-rights

[136] Conference on Security and Co-operation in Europe Final Act, Helsinki 1975. Potpisan 1. avgusta 1975.

[137] http://tandis.odihr.pl/?p=qu-os,dec
http://tandis.odihr.pl/?p=qu-os,dec&qid=481d0341091f9ab06eadc2a17ba941e4&format=doc_list&sort=pubdate&items=20&offset=0

[138] Princip VII Helsinškog završnog akta – Poštovanje poštovanje ljudskih prava i osnovnih sloboda, uključujući slobodu misli, savesti, veroispovesti ili uverenja

proističu iz urođenog dostojanstva ljudskog bić a i od suštinskog su značaja za njegov slobodan i potpun razvoj. Ovim aktom, zemlje učesnice, takođe, priznaju univerzalni značaj ljudskih prava i poštovanje osnovnih sloboda, koje su bitan faktor za mir, pravdu i blagostanje i neophodni da se obezbedi razvoj prijateljskih odnosa i saradnje između potpisnica i svih drugih država. Države se obavezuju da poštuju osnovna prava i slobode u međusobnim odnosima i da promovišu univerzalno i efektivno poštovanje istih, zajedno, pojedinačno i u saradnji sa Ujedinjenim nacijama.

Helsinška povelja se, takođe, poziva na poštovanje međunarodnih obaveza koje proističu iz Povelje Ujedinjenih nacija, Univerzalne deklaracije o ljudskim pravima i međunarodnih deklaracija i paktova o ljudskim pravima.

Nakon Helsinške povelje, usledile su **Pariska povelja za novu Evropu** (1990)[139] i **Povelja za evropsku bezbednost** (1999)[140] kojima se potvrđuju prava svakog pojedinca bez diskriminacije na slobodu mišljenja, savesti i veroispovesti ili uverenja, slobodu izražavanja, udruživanja i mirnog okupljanja, kretanja; na zaštitu od samovoljnog hapšenja ili lišavanja slobode, mučenja ili drugog okrutnog, nečovečnog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja; kao i druga građanska, socijalna i kulturna prava.

Od 2002. godine, Savet ministara OEBS-a je u više navrata donosio **Odluke vezane za toleranciju i nediskriminaciju**[141] u kojima podseća države članice na obaveze iz međunarodnih dokumentata, potvrđujuć i posvećenost u promovisanju tolerancije i borbi protiv diskriminacije na osnovu rase, boje kože, pola, jezika, vere ili uverenja, političkog ili drugog mišljenja, nacionalnog ili društvenog porekla, imovine, rođenja ili drugih okolnosti. Takođe se naglašava borba protiv svih manifestacija agresivnog nacionalizma, rasizma, šovinizma, ksenofobije, antisemitizma i nasilnog ekstremizma u svim državama članicama i pozivaju nadležni organi u svim državama da javno osuđuju, na odgovarajuć em nivou i na odgovarajuć i način, akte nasilja motivisane diskriminacijom i netolerancijom. Sve ove odluke sadrže niz konkretnih mera i obaveza koje države članice treba da preduzmu u borbi protiv diskriminacije i govora mržnje (izmene zakona, sprovođenje edukacija, promovisanje tolerancije, podrška NVO, inkriminacija govora mržnje, vođenje evidencije i statistike itd.). Međutim, **ni jedna od ovih odluka ne spominje izričito LGBT osobe, niti homofobiju.**

Parlamentarna skupština OEBS-a je na zasedanju u Oslu 2010. godine, usvojila **Rezoluciju o zabrani diskriminacije na osnovu seksualne orijentacije ili rodnog identiteta**[142]pozivajući se na međunarodno pravo kojim je ustanovljeno da se sva ljudska bića rađaju slobodna i jednaka. Rezolucijom se podseća da ovaj princip **ne priznaje nikakve izuzetke i uključujepravo na slobodno izražavanje seksualne orijentacijei rodnog identiteta,**

[139] Charter of Paris for a New Europe, Paris 1990

[140] Charter for European Security, Istanbul 1999

[141] Decision No. 6/02 on Tolerance and Non-discrimination; Decision No. 4/03 on Tolerance and Non-discrimination; Decision No. 12/04 on Tolerance and Non-discrimination; Decision No. 10/05 on Tolerance and Non-discrimination: Promoting mutual respect and understanding; Decision No. 13/06 Combating Tolerance and Non-discrimination and Promoting mutual respect and understanding; Decision No. 10/07 on Tolerance and Non-discrimination: Promoting mutual respect and understanding; Decision No. 10/09 on Tolerance and Non-discrimination; Decision No. 9/09 on Combating Hate Crimes.

[142] **Oslo Declaration of the OSCE Parliamentary Assembly and Resolutions adopted** at the Nineteenth Annual Session, OSLO, 6 to 10 July 2010; **Resolution on the prohibition of Discrimination on Grounds of Sexual Orientation or Gender Identity**.

koji čine važan element integriteta svake osobe. Takođe, Parlamentarna skupština OEBS-a ovim dokumentom primećuje da u velikom broju država članica postoji homofobija, kao i da su osnovna prava (sloboda izražavanja, okupljanja i druga) uskrać ena LGBT osobama. Kako OEBS ima zadatak da promoviše jednakost i šalje jasnu poruku u korist poštovanja i nediskriminacije, da bi sva lica u svim njenim državama živela dostojanstveno, bez obzira na njihovu seksualnu orijentaciju ili rodni identitet, Parlamentarna skupština je pozvala države članice da:

- osiguraju da se osnovna prava LGBT osoba poštuju, uključujuć i slobodu izražavanja, okupljanja i udruživanja, u skladu sa međunarodnim standardima ljudskih prava;
- osude svako izazivanje mržnje i diskriminatornih ili uvredljivih izjava prema LGBT osobama ili grupama;
- usvoje zakone o zabrani svakog oblika diskriminacije na osnovu seksualne orijentacije ili rodnog identiteta;
- da ukinu zakone koji diskriminišu LGBT osobe, **u skladu sa odlukama Evropskog suda za ljudska prava**;
- da potpišu i ratifikuju **Protokol broj 12 uz Evropsku konvenciju** o ljudskim pravima, kojim se uspostavlja sveobuhvatna zabrana diskriminacije;
- priznaju progon zbog seksualne orijentacije ili rodnog identiteta kao osnova za davanje azila, u skladu sa **UNHCR Uputstvom o zahtevima izbeglica koji se odnose na seksualnu orijentaciju i rodni identitet** od 21. novembra 2008. godine.

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

341.231.14-055.3
342.726-055.3

ЈОВАНОВИЋ, Наташа, 1973-
Međunarodni standardi u oblasti LGBT prava / [autorka Nataša Jovanović]. - Beograd : Labris - organizacija za lezbejska ljudska prava, 2017. - 38, 42 str. ; 21 cm

Nasl. str. prištampanog prevoda: International Standards in the Field of LGBT Rights. - Oba rada štampana u međusobno obrnutim smerovima. -
Podatak o autorki preuzet iz kolofona. - Tiraž 300. - Napomene i bibliografske reference uz tekst.

ISBN 978-86-86509-32-1

a) Људска права - Сексуалне мањине
b) Сексуалне мањине - Међународна заштита

COBISS.SR-ID 242953228